

FARKLI SOSYO-EKONOMİK DÜZEYLERDEKİ LİSE ÖĞRENCİLERİNDE CİNSİYET ROLLERİNİN ARAŞTIRILMASI

Yard. Doç. Dr. Betül AYDIN*

Uzm. A. Nur KAVUNCU**

GİRİŞ

Bugünün toplumunda küçük aileye yönelim, kadının daha çok eğitim görmesine ve ekonomik açıdan aileye katkısını arttırmasına neden olduğundan, kadının cinsiyet rolü davranışları da değişikliklere uğramaktadır. Bu nedenle, cinsiyet rolü davranışları üzerinde yapılan araştırmalar da artmaktadır.

Bireyin kendi kimliğini kadın veya erkek olarak algılayıp cinsiyetinin gerektirdiği davranışı göstermesi anlamına gelen cinsiyet rolü bireyin içinde yaşadığı toplum kuralları ile uygun olarak öğretilmekte ve bireyin bu cinsiyet rolü kalıpları içinde davranması beklenmektedir. Kısacası, kadın, toplumca benimsenen kadınsı özelliklerin hepsine sahip olup (kadınsı) erkeksi özellikleri taşımamalıdır. Erkek ise, toplum tarafından cinsiyet rolüne uygun kabul edilen özelliklerin hepsine sahip olarak (erkeksi) kadınsı özellikleri göstermemelidir.

Birey ise, yetişkinlik özelliklerini kazanırken toplumun kendisinden beklediği kadın ya da erkek rolünü benimsemeye başlamaktadır.

Bireyin geliştireceği cinsiyet rolleri toplumsal etkinin yanısıra aile içindeki etkileşim ile de şekil değiştirmektedir. Çocuktaki erkeksi olma özelliği baba ile; kadınsı olma özelliği ise anne ile olan ilişkiler sonucu kazanılmaktadır (Kelly ve Worell 1976). Erkeksi özelliklere sahip olup bunun yanısıra toplumun kadınsı özellikler olarak belirlediği özelliklerden bazılarına da sahip olan kadınsı erkeklerle; kadınsı özelliklere sahip olup aynı zamanda toplumun erkeksi özellikler olarak benimsediği özelliklerden bir kısmına da sahip olan erkeksi kadınların anne ve babaları ile yanlış özdeşleşme sonucu geliştiği iddia edilmektedir. Cinsiyeti kadın veya erkek olsun bu yanlış özdeşleşme sonucu birey, düşük düzeyde kadınsı veya erkeksi özelliklere de sahip olup belirsiz cinsiyet rolü davranımı göstrebilir ki, bu eksikliği ailenin yapısında aramak gerekmektedir (Kelly ve Worell 1976).

* M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi; Eğitim Bilimleri Bölümü.

** Uzman, Serbest.

Kadını ve erkeksi cinsiyet rolü kavramları üzerinde yapılan çalışmalar farklı görüşlerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu görüşlerden biri, kadını ve erkeksi cinsiyet rollerinin tek boyutlu olduğunu; yani bir bireyin yalnız kadını veya yalnız erkeksi cinsiyet rollerine sahip olabileceğini, her cinsiyetin kendine uygun cinsiyet rolünü seçmesinin ise daha sağlıklı olacağını savunmaktadır. Diğer görüş ise, kadını ve erkeksi cinsiyet rollerinin iki ayrı boyutta olduğunu ve bir bireyin değişik ölçülerde kadını ve erkeksi özelliklere sahip olabileceğini savunmaktadır. Her iki cinsiyetin özelliklerine sahip bireyleri de androjen birey olarak tanımlamaktadır (Bem, 1974).

Bem (1975) bireylerin cinsiyet rollerini; cinsiyet rollerine uygun davranım (kadını kadın; erkeksi erkek), cinsiyet rollerine aykırı davranım (erkeksi kadın, kadını erkek), androjen ve belirsiz cinsiyet rolü davranımı olmak üzere dört kategoriye ayırmıştır. Kagan (1964) ve Kohlberg (1966) ile de aynı görüşü paylaşan Bem, cinsiyet rolüne uygun davranım, cinsiyet rolüne aykırı davranım ve belirsiz cinsiyet rolü davranımı gösteren bireylerin davranışlarının sınırlı ve hatta bastırılmış olması nedeni ile bu tip kişilerin toplum içinde uyumsuzluk gösterdiklerini açıklamaktadır (Bem, 1975).

Androjen şema teorisine göre erkeksi ve kadını özelliklere sahip oluş, kişinin kendi benliğine olan saygısında önemli bir unsurdur. Diğer bir deyişle, her iki cinsiyette de androjen olan bireylerin benliklerine saygıları daha yüksektir. Bu fikri savunan Spence, Helmreich ve Stapp (1975) böyle bir bireyin çevresini ve dünyayı daha çok sevebileceğini, dolayısıyla daha sağlıklı bir psikolojik yapıya sahip olabileceğini belirtmektedirler. Bem (1977) gerek erkeksi erkeklerde ve gerekse androjen kadın ve erkeklerde benliğe saygının kadını kadınlardan daha yüksek olduğunu vurgulamıştır.

Lamke'nin (1982) ergenlerde cinsiyet rolü yönelimi ve benliğe saygı arasındaki ilişkiyi araştıran çalışmasında, androjenlerle erkeksi kadınlar arasında benliğe saygı açısından önemli bir fark olmadığı gözlenmiştir. Ancak, bu iki grubun benliğe saygı düzeyleri kadını kadın ve belirsiz cinsiyet rolü yönelimi olan kadınlardan yüksek bulunmuştur.

Kişilerin cinsiyet rolleri toplum içindeki etkileşim dinamiğini önemli ölçüde etkileyen bir faktördür. Bu olgu çeşitli araştırmalarda vurgulanmıştır. Ülkemizde de cinsiyet rollerinin değerlendirilmesine yönelik bazı çalışmalar yapılmıştır (Kavuncu 1987; Gürbüz 1988).

Bu çalışmanın genel amacı liseli ergenlerin cinsiyet rollerinin incelenmesidir. Araştırmanın temel amaçları aşağıdaki şekilde açıklanabilir :

1. Liseli ergenlerin cinsiyet rollerini saptamak;
2. Cinsiyet Rollerini Değerlendirme Envanterinin liseli ergenler düzeyindeki normlarını tesbit etmek;
3. Liseli ergenlerin cinsiyet farkına göre cinsiyet rollerinin dağılımını incelemek;
4. Sosyo-ekonomik düzey farkına göre cinsiyet rollerinin dağılımını incelemek.

Çalışmanın amaçları doğrultusunda geliştirilen varsayımlar şunlardır :

1. Liseli ergenlerin cinsiyet rolleri dağılımı kız ve erkeklerde yaklaşık aynı oranda olacaktır;
2. Liseli ergenlerin erkeklik ve kadınlık ölçeğinden saptanacak olan ortanca değerleri cinsiyete göre farklı olacaktır.
3. Liseli ergenlerin alt ölçek ortalamaları cinsiyet bakımından farklılık gösterecektir;
4. Yüksek ve düşük sosyo-ekonomik seviyeyi temsil eden liselerde okuyan ergenlerin tüm alt ölçeklerden aldıkları puanlar farklı olacaktır.

Uygulamanın yapıldığı ergen grubunun özellikleri araştırmanın sınırlarını belirlemektedir. Örneklem büyük şehirde yaşayan ve farklı iki sosyo-ekonomik seviyeyi yansıttığı varsayılan kesitsel (cross-sectional) bir gruptur. Bu noktalar değerlendirmede gözönüne alınması gereken olgulardır.

YÖNTEM

Örneklem

Araştırmanın verileri, İstanbul ilinin iki farklı sosyo-ekonomik düzeyini temsil ettiği varsayılan 6 lisede okuyan 305 öğrenciden elde edilmiştir. Uygulamaya alınan öğrencilerin yaşları 14 - 19 arası olup, yaş ortalamaları kızlarda 15,80, SD = 0,707; erkeklerde ise ortalama 16,189, SD = 0,968'dir.

Öğrencilerin devam ettikleri okulları ve cinsiyete göre dağılımları Tablo I'de verilmiştir.

Gerek okulların konumu ve gerekse okullara giriş sistemi nedeniyle Tablo I'deki ilk dört lisenin yüksek sosyo-ekonomik düzeyi temsil ettiği son iki lisenin ise düşük sosyo-ekonomik düzeyi temsil ettiği varsayılmıştır. Toplam 305 öğrenciyi kapsayan örneklemin 150'si yüksek, 155'i ise düşük sosyo-ekonomik düzeydendir.

Tablo 1 : Araştırmaya Alınan Öğrencilerin Okullara ve Cinsiyete Göre Dağılımı

Okul İsmi	Kız	Erkek	Toplam
İstanbul Erkek Lisesi	5	28	33
Anakent Lisesi	31	35	66
Semiha Şakir Lisesi	9	12	21
Özel Belde Lisesi	15	15	30
Kazım İşmen Lisesi	29	44	73
Mehmet Beyazıt Lisesi	36	46	82
Genel Toplam	125	180	305

Veri Toplama Aracı

Çalışmada ergenlerin cinsiyet rollerinin değerlendirilmesi için ABD'de Bem (1974) tarafından geliştirilen, Kavuncu'nun (1987) ülkemize uyarlamasını yaptığı (BSRI) Cinsiyet Rollerini Değerlendirme Envanteri kullanılmıştır.

Söz konusu envanter bir özdeğerlendirme ölçeği olup, toplam 60 sıfat içeren maddelerden oluşmuştur. Bu maddelerin 20'si erkeksi, 20'si kadınsı özellikleri içeren maddelerdir. Geriye kalan 20'si ise 10'u olumlu ve 10'u da olumsuz kişilik özelliklerini yansıtan sözcüklerdir.

Ülkemizde yapılan geçerlik ve güvenilirlik çalışmasında ölçeğin madde güvenilirliği test-tekrar test yöntemi ile kadınlık ölçeğinde 0,75; erkeklik ölçeğinde 0,89 ve sosyal beğeni ölçeğinde de 0,87 olarak anlamlı bulunmuştur. Ayrıca ölçeğin MMPI'in Mf formu ile erkek denekler için bulunan korelasyon 0,05 düzeyinde önemsiz çıkarken, kadın deneklerin korelasyonları ile iki ölçek arasındaki genel korelasyon da anlamlı bulunmuştur. Ölçeğin alt ölçekleri arasındaki Pearson Çarpım Momenti Korelasyon değerleri de anlamlı bulunmuştur (Kavuncu 1987).

Uygulama

Cinsiyet Rollerini Değerlendirme Envanteri yüksek ve düşük SED'yi temsil ettiği varsayılan liselerdeki seçkisiz örneklem grubuna gerekli izin işlemleri tamamlandıktan sonra uygulanmıştır. Gönüllü öğrencilere yönergeler açıklandıktan sonra gruplar halinde uygulamalar yapılmıştır.

Analiz

Lise öğrencilerine uygulanan envanterin puanlaması yapıldıktan sonra norm tablosu oluşturulmuş ve ortanca değer gözönüne alınarak değerlendirmeler yapılmıştır. SED ve cinsiyet farkları, cinsiyet rolleri değerleri ile karşılaştırılmıştır. Bu karşılaştırma için t-testi istatistik analizinden yararlanılmıştır.

BULGULAR

Araştırmada ilk olarak lise öğrencilerinin Cinsiyet Roller Değerlendirme Envanteri alt ölçekleri puanlarının dağılımları incelenmiştir. Kız öğrencilerin Cinsiyet Roller Değerlendirme Envanteri puanları Erkeklik ölçeğinde 2,90 ile 6,07 arasında yer alırken, Kadınlık ölçeğinde 3,15 ile 6,49 ve Sosyal Beğeni ölçeğinde ise 4,15 ile 7,55 arasında yer almaktadır. Erkek öğrencilerin Erkeksi puanları 3,20 ile 6,89 arasında, Kadınsı puanları 3,50 ile 6,49 ve Sosyal Beğeni puanları ise 3,60 ile 7,00 arasında dağılmaktadır. Değerlendirmeye alınan deneklerin aldıkları puanların merkezi dağılım ölçüleri kızlar (Tablo II) ve erkekler (Tablo III) için ayrı ayrı tesbit edilmiştir.

Deneklerin aldıkları puanların yorumu yapıldıktan sonra Kadınsı, Erkeksi, Androjen ve Belirsiz Cinsiyet rolü olmak üzere dört ayrı grup elde edilmiştir. Deneklerin cinsiyet rolü grupları, dağılımları ve yüzde değerleri Tablo IV'de verilmiştir.

Tablo IV'de belirtildiği gibi kadınsı bireylerin % 30,4'ü kız, % 21,1'i ise erkek deneklerden oluşmuştur. Erkeksi bireylerin de % 19,2'sini kızlar, % 18,9'unu ise erkek öğrenciler oluşturmuştur. Androjen bireylerin dağılımı ise % 24,8'i kızlardan, % 30,6'sı erkeklerden meydana gelmiştir. Belirsiz cinsiyet rolü gösteren bireylerin ise % 25,6'sı kız, % 29,4'ü ise erkektir.

Tablo II : Kız-Denekler İçin Frekans Tablosu

Erkeksi Özelliği Puanı	Fre.	Yığmal Fre.	Yüzelik Normu (%)	Kadını Özelliği Puanı	Fre.	Yığmal Fre.	Yüzelik Normu (%)
6.00 — 6.09	2	125	100.0	6.40 — 6.49	1	125	100.0
5.90 — 5.99	2	123	98.4	6.30 — 6.39	3	124	99.2
5.80 — 5.89	0	121	96.8	6.20 — 6.29	4	121	96.8
5.70 — 5.79	1	121	96.8	6.10 — 6.19	3	117	93.6
5.60 — 5.69	2	120	96.0	6.00 — 6.09	6	114	91.2
5.50 — 5.59	3	118	94.4	5.90 — 5.99	7	108	86.4
5.40 — 5.49	2	115	92.0	5.80 — 5.89	3	101	80.8
5.30 — 5.39	3	113	90.4	5.70 — 5.79	7	98	78.4
5.20 — 5.29	4	110	88.0	5.60 — 5.69	7	91	72.8
5.10 — 5.19	7	106	84.8	5.50 — 5.59	11	84	67.2
5.00 — 5.09	9	99	79.2	5.40 — 5.49	12	73	58.4
4.90 — 4.99	2	90	72.0	5.30 — 5.39	6	61	48.8
4.80 — 4.89	10	88	70.4	5.20 — 5.29	9	55	44.0
4.70 — 4.79	11	78	62.4	5.10 — 5.19	5	46	36.8
4.60 — 4.69	8	67	53.6	5.00 — 5.09	7	41	32.8
4.50 — 4.59	10	59	47.2	4.90 — 4.99	5	34	27.2
4.40 — 4.49	6	49	39.2	4.80 — 4.89	5	29	23.2
4.30 — 4.39	10	43	34.4	4.70 — 4.79	4	24	19.2
4.20 — 4.29	4	33	26.4	4.60 — 4.69	0	20	16.0
4.10 — 4.19	3	29	23.2	4.50 — 4.59	5	20	16.0
4.00 — 4.09	5	26	20.8	4.40 — 4.49	1	15	12.0
3.90 — 3.99	8	21	16.8	4.30 — 4.39	3	14	11.2
3.80 — 3.89	6	13	10.4	4.20 — 4.29	1	11	8.8
3.70 — 3.79	3	7	5.6	4.10 — 4.19	3	10	8.0
3.60 — 3.69	1	4	3.2	4.00 — 4.09	1	7	5.6
3.50 — 3.59	1	3	2.4	3.90 — 3.99	1	6	4.8
3.40 — 3.49	0	2	1.6	3.80 — 3.89	1	5	4.0
3.30 — 3.39	0	2	1.6	3.70 — 3.79	2	4	3.2
3.20 — 3.29	1	2	1.6	3.60 — 3.69	1	2	1.6
3.10 — 3.19	0	1	0.8	3.50 — 3.59	0	1	0.8
3.00 — 3.09	0	1	0.8	3.40 — 3.49	0	1	0.8
2.90 — 2.99	1	1	0.8	3.30 — 3.39	0	1	0.8
				3.20 — 3.29	0	1	0.8
				3.10 — 3.19	1	1	0.8

Tablo III : Erkek Denekler İçin Frekans Tablosu

Erkeksi Özelliği Puanı	Fre.	Yığmal Fre.	Yüzelik Normu (%)	Kadınısı Özelliği Puanı	Fre.	Yığmal Fre.	Yüzelik Normu (%)
6.80 — 6.89	1	180	100.0	6.40 — 6.49	2	180	100.0
6.70 — 6.79	1	179	99.4	6.30 — 6.39	0	178	98.9
6.60 — 6.69	2	178	98.9	6.20 — 6.29	1	178	98.9
6.50 — 6.59	1	176	97.8	6.10 — 6.19	0	177	98.3
6.40 — 6.49	0	175	97.2	6.00 — 6.09	3	177	98.3
6.30 — 6.39	1	175	97.2	5.90 — 5.99	0	174	96.7
6.20 — 6.29	1	174	96.7	5.80 — 5.89	8	174	96.7
6.10 — 6.19	0	173	96.1	5.70 — 5.79	6	166	92.2
6.00 — 6.09	6	173	96.1	5.60 — 5.69	3	160	88.9
5.90 — 5.99	2	167	92.8	5.50 — 5.59	6	157	87.2
5.80 — 5.89	3	165	91.7	5.40 — 5.49	6	151	83.9
5.70 — 5.79	9	162	90.0	5.30 — 5.39	6	145	80.6
5.60 — 5.69	5	153	85.0	5.20 — 5.29	18	139	77.2
5.50 — 5.59	7	148	82.2	5.10 — 5.19	7	121	67.2
5.40 — 5.49	8	141	78.3	5.00 — 5.09	10	114	63.3
5.30 — 5.39	9	133	73.9	4.90 — 4.99	8	104	57.8
5.20 — 5.29	9	124	68.9	4.80 — 4.89	9	96	53.3
5.10 — 5.19	12	115	63.9	4.70 — 4.79	14	87	48.3
5.00 — 5.09	12	103	57.2	4.60 — 4.69	13	73	40.6
4.90 — 4.99	14	91	50.6	4.50 — 4.59	10	60	33.3
4.80 — 4.89	14	77	42.8	4.40 — 4.49	11	50	27.8
4.70 — 4.79	7	63	35.0	4.30 — 4.39	7	39	21.7
4.60 — 4.69	7	56	31.1	4.20 — 4.29	5	32	17.8
4.50 — 4.59	9	49	27.2	4.10 — 4.19	7	27	15.0
4.40 — 4.49	8	40	22.2	4.00 — 4.09	5	20	11.1
4.30 — 4.39	3	32	17.8	3.90 — 3.99	2	15	8.3
4.20 — 4.29	4	29	16.1	3.80 — 3.89	5	13	7.2
4.10 — 4.19	4	25	13.9	3.70 — 3.79	3	8	4.4
4.00 — 4.09	6	21	11.7	3.60 — 3.69	2	5	2.8
3.90 — 3.99	8	15	8.3	3.50 — 3.59	3	3	1.7
3.80 — 3.89	4	7	3.9				
3.70 — 3.79	1	3	1.7				
3.60 — 3.69	1	2	1.1				
3.50 — 3.59	0	1	0.6				
3.40 — 3.49	0	1	0.6				
3.30 — 3.39	0	1	0.6				
3.20 — 3.29	1	1	0.6				

Tablo IV : Deneklerin Cinsiyet Rolü Gruplarına Göre Dağılımları ve Yüzdeleri

Cinsiyet Rolü	Kız		Erkek		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
Kadınsı	38	30,4	38	21,1	76	24,9
Erkeksi	24	19,2	34	18,9	58	19,0
Androjen	31	24,8	55	30,6	86	28,2
Belirsiz Cinsiyet Rolü	32	25,6	53	29,4	85	27,9
Genel Toplam	125		180		305	

Cinsiyet Rolü Değerlendirme Envanterinden elde edilen puanların yorumu ve cinsiyet rolü grupları arasındaki ilişki de incelenmiştir. Sonuçların dağılımı Tablo V'de verilmiştir.

Tablo V : Cinsiyet Rolü Gruplarına Göre Kız ve Erkeklerin Puanlarının Ortalamaları ve Standart Sapmaları

Cinsiyet Roller	N	Erkeklik Ölçeği		Kadınlık Ölçeği		Sosyal Beğeni Ölçeği	
		M	SD	M	SD	M	SD
Kadınsı	76	4,42	0,41	5,43	0,49	6,02	0,55
Erkeksi	58	5,22	0,39	4,53	0,46	5,70	0,56
Androjen	86	5,40	0,47	5,50	0,37	6,09	0,49
Belirsiz Cinsiyet Rolü	85	4,19	0,44	4,44	0,51	5,42	0,66

Cinsiyet rolü gruplarındaki deneklerin üç alt ölçekten aldıkları ortalamaların cinsiyetler arası karşılaştırılması t-testi istatistiksel analizi yöntemiyle değerlendirilmiştir. Alt ölçek puanlarına göre dört ayrı grupta dağılan cinsiyet rolü gruplarının sonuçları Tablo VI'da verilmiştir.

Tablo VI : Cinsiyet Rolü Gruplarında Kızlarla Erkeklerin Ortalamalarının Karşılaştırılması.

	Alt Ölçekler	Cinsiyet	M	SD	t	p
BELİRSİZ	Erkeklik	K, n=32	3.968	0.346	4.16	0.00*
		E, n=53	4.325	0.438		
	Kadınlık	K, n=32	4.686	0.585	3.31	0.002*
		E, n=53	4.298	0.403		
	Sosyal Beğeni	K, n=32	5.694	0.716	2.94	0.005*
		E, n=53	5.258	0.565		
ANDROJEN	Erkeklik	K, n=31	5.080	0.346	5.84	0.001*
		E, n=55	5.580	0.437		
	Kadınlık	K, n=31	5.738	0.288	5.36	0.001*
		E, n=55	0.367	0.342		
	Sosyal Beğeni	K, n=31	6.1758	0.431	1.34	0.19
		E, n=55	6.0363	0.518		
ERKEKSİ	Erkeklik	K, n=24	5.046	0.319	3.13	0.008*
		E, n=34	5.337	0.387		
	Kadınlık	K, n=24	4.819	0.468	4.51	0.0001*
		E, n=34	4.321	0.322		
	Sosyal Beğeni	K, n=24	5.921	0.586	2.57	0.01*
		E, n=34	5.543	0.499		
KADINSI	Erkeklik	K, n=38	4.274	0.395	3.47	0.001*
		E, n=38	4.575	0.361		
	Kadınlık	K, n=38	5.680	0.066	5.31	0.0001*
		E, n=38	5.169	0.070		
	Sosyal Beğeni	K, n=38	6.134	0.486	1.79	0.08
		E, n=38	5.913	0.585		

Tablo Vi'dan da görülebileceği gibi, Belirsiz Cinsiyet Rolü Grubunda yeralan kızlar ile erkekler arasında erkeklik, kadınlık ve sosyal beğeni ölçeklerinde anlamlılık saptanmıştır. Androjen Cinsiyet Rolü Grubu'ndaki kızlarla erkeklerin erkeklik ve kadınlık ölçeklerinde anlamlılık tesbit edilirken, sosyal beğeni puanları itibariyle kız androjenlerle erkek androjenler arasında anlamlılık bulunamamıştır. Erkeksi cinsiyet rolünü benimsemiş olan deneklerin cinsiyete bağlı olarak tüm alt ölçeklerden aldıkları puanların anlamlı olduğu bulunmuştur. Kadınsı Cinsiyet Rolü Grubu'ndaki denekler de cinsiyet farkı açısından alt ölçekler itibariyle karşılaştırılmıştır. Bu gruptaki kız ve erkek deneklerin erkeklik ve kadınlık ölçeklerinden aldıkları puanları anlamlılık göstermiştir. Sosyal beğeni ölçeğinde ise cinsiyet farkından kaynaklanan anlamlı bir farklılık görülmemiştir.

Yüksek ve düşük sosyo-ekonomik seviyeyi temsil ettiği varsayılan lise öğrencilerinin cinsiyet rolü dağılımları ile alt ölçeklerden aldıkları puanlarının anlamlılık gösterip göstermediği de incelenmiştir. Bu konuya yönelik sonuçlar Tablo VII'de verilmiştir. Tablo VII'den de anlaşılacağı gibi, Belirsiz,

Tablo VII : Cinsiyet Rolü Gruplarında Kızlarla Erkeklerin Ortalamalarının Karşılaştırılması.

	Alt Ölçekler	SED	M	SD	t	p
BELİRSİZ	Erkeklik	Düşük n=31	4.194	0.457	0.04	0.97
		Yüksek n=54	4.189	0.433		
	Kadınlık	Düşük	4.576	0.499	1.83	0.07
		Yüksek	4.369	0.509		
	Sosyal Beğeni	Düşük	5.748	0.537	3.93	0.0001*
		Yüksek	5.234	0.650		
ANDROJEN	Erkeklik	Düşük n=48	5.419	0.487	0.40	0.69
		Yüksek n=38	5.378	0.455		
	Kadınlık	Düşük	5.543	0.366	1.18	0.243
		Yüksek	5.449	0.369		
	Sosyal Beğeni	Düşük	6.211	0.451	2.73	0.008*
		Yüksek	5.929	0.497		
ERKEKSİ	Erkeklik	Düşük n=27	5.193	0.400	0.43	0.67
		Yüksek n=31	5.237	0.377		
	Kadınlık	Düşük	4.583	0.489	0.87	0.39
		Yüksek	4.477	0.431		
	Sosyal Beğeni	Düşük	5.889	0.571	2.48	0.02*
		Yüksek	5.534	0.511		
KADINSI	Erkeklik	Düşük n=50	4.421	0.416	0.10	0.92
		Yüksek n=26	4.431	0.392		
	Kadınlık	Düşük	5.409	0.457	0.37	0.71
		Yüksek	5.456	0.554		
	Sosyal Beğeni	Düşük	6.066	0.550	0.94	0.35
		Yüksek	5.942	0.540		

Androjen ve Erkeksi Cinsiyet Rolü Gruplarında sadece sosyal beğeni ölçeklerinde düşük ve yüksek sosyo-ekonomik düzeye bağlı olarak anlamlılık saptanmıştır. Kadınsı cinsiyet rolünü benimseme davranımında sosyo-ekonomik düzeye bağlı olarak hiçbir alt ölçekte anlamlılığa rastlanmamıştır.

TARTIŞMA

Cinsiyet Rollerini Değerlendirme Envanterinin lise düzeyindeki ergenlere uygulanarak normlarının saptanması amacı ile gerçekleştirilen bu çalışmanın sonunda, erkek (Tablo III) ve kız (Tablo II) denekler için frekans tablosu elde edilmiştir.

Erkek denekler için hazırlanan frekans tablosunda «erkeksi» özelliğinin puan ortancası 4,95; «kadınsı» özelliğinin puan ortancası 4,79 olarak bulunmuştur. Kızların frekans tablosunda «erkeksi» özelliğinin puan ortancası 4,60; «kadınsı» özelliğinin puan ortancası 5,40 olarak bulunmuştur. Aynı ölçeğin üniversite öğrencilerine uygulandığı bir başka çalışmada ise ortanca değerlerinin biraz daha yüksek çıktığı bildirilmiştir (Kavuncu 1987).

Bu ortalamalar gözönüne alınarak denekler, androjen, kadınsı, erkeksi ve belirsiz cinsiyet rolü özelliklerine göre gruplandırılmıştır. Gruplandırılarda erkek bireylerin cinsiyet rolü dağılım puanları % 30,6 ile androjen; % 29,4 ile belirsiz; % 21,1 ile kadınsı ve % 18,9 ile erkeksi'dir. Diğer taraftan, kızlarda cinsiyet rolü dağılımı puanları % 80,4 ile kadınsı; % 25,6 ile belirsiz; % 24,8 ile androjen ve % 19,2 ile erkeksi cinsiyet rol gruplarına dağılmıştır (Tablo IV).

Bu çalışmada kızların cinsiyet rollerinin dağılımında kadınsı cinsiyet rolü (% 30,4), erkeksi cinsiyet rolü değerine (% 19,2) göre daha yüksek çıkmıştır. Oysa liseli erkek öğrencilerde erkeksi cinsiyet rolü (% 18,9) kızlarıkinden ve kadınsı cinsiyet rolünden (% 21,1) de daha düşük bir değerdedir. Üniversite öğrencileri üzerinde yapılan bir çalışmada da erkeksi cinsiyet rolüne daha çok kız öğrencilerde rastlanmıştır (Kavuncu 1987).

Cinsiyet rollerinin kazanılma sürecinde üç yaş çocuğun kendi cinsiyetine uyan davranışları farketmeye başladığı yaş olarak kabul edilirken, gerek kız ve gerekse erkek çocuğunun erkek cinsiyetinin davranışlarını daha çabuk öğrendikleri gelişimde gözlenen olgulardır (Hartley, Hardesty, 1964). Gray (1957); Sunar (1982) ve Polat'ın (1986) yaptığı araştırmalar toplumumuzda erkek çocukların dışa dönük ve aktif yetiştirilmelerine rağmen, kız çocuklarının erkek çocuklara göre baskı altında tutulmalarının, içedönük ve bağımlı yetiştirilmelerinin onların cinsel kimlik gelişimlerini olumsuz etki-

lediğini; dolayısıyla erkeği daha üstün gören kız çocuklarının erkeksi özellikler geliştirmeyi istediklerini göstermiştir.

Bu çalışmada özellikle erkek deneklerin cinsiyet rolleri dağılımı, erkeksi rolün en düşük yüzdeye sahip olan grup olması beklenenden farklı bir dağılım oluşturmuştur. Bulgular, ergenlik çağının kendine has özellikler ile belirlenen, cinsel kimliğin kazanılma sürecini de kapsayan karmaşık bir dönem olmasının etkili olabileceğini düşündürmüştür.

Cinsiyet rolü grupları sosyal beğeni puanları açısından incelendiğinde androjenlerin en yüksek, belirsiz cinsiyet rolü grubunun da en düşük sosyal beğeni ortalamalarına sahip oldukları tesbit edilmiştir (Tablo V). Bu bulgu ülkemizde daha önce yapılan bir çalışma ile (Kavuncu 1987) ve Bem'in (1977) görüşleri ile tutarlıdır. Bem, androjen bireyin yüksek düzeyde kadınsı ve erkeksi özellikler geliştirerek, bulunduğu ortamın gerektirdiği kadınsı veya erkeksi özellikleri gösterebilecek esnek bir kişiliğe sahip olduğunu ve androjenlerin sosyal beğeni ve ben-değeri itibariyle daha avantajlı oldukları görüşündedir.

Cinsiyet rolü gruplarında deneklerin üç alt ölçekteki ortalamaları ve cinsiyetlerarası karşılaştırılması erkeklik ve kadınlık ölçeklerinde anlamlı bulunmuştur. Bu sonuç daha önce yapılan bazı çalışmalarla paralellik göstermektedir (Spense, Helmreich ve Stapp 1975). Bu sonuç ayrıca, erkeklik ve kadınlık alt ölçeklerinin farklı boyutları içeren ölçekler olduğunu da düşündürmektedir.

Çalışmada sosyo-ekonomik düzey farkının liseli ergenlerin cinsiyet rolleri dağılımında etkili bir faktör olup olmadığı da incelenmiştir. Sosyo-ekonomik düzey farkı, cinsiyet rollerinin değerlendirilmesinde etkili olan erkeklik ve kadınlık alt ölçeklerinde anlamlı bulunmamıştır. Sadece toplumun olumlu ve olumsuz kişilik özelliklerini içeren sosyal beğeni puanlarında kadınsı cinsiyet rolü grubu hariç, ortalamalar düşük sosyo-ekonomik düzeydeki ergenlerde daha yüksek ve anlamlı bulunmuştur. Düşük sosyo-ekonomik düzeyden gelen ergenlerde genelde toplumun öngördüğü kişilik özelliklerini daha çok benimseme eğiliminin olduğu gözlenmiştir.

Bu araştırmanın verileri ve çalışmanın alanı çerçevesinde liseli ergenlerin cinsiyet rolleri değerlendirilmesinde sosyo-ekonomik düzeyin anlamlı bir etki gösterdiği belirlenmiştir. Cinsiyet rollerinin değerlendirilmesi çok boyutlu bir olgu olduğundan değişik parametreler eşliğinde üzerinde çalışmaya değer geniş bir araştırma konusudur.

KAYNAKLAR

BEM, S.L. (1974) «The Measurement of Psychological Androgyny» *Journal of Consulting and Clinical Psychology*. 42, 155-162.

BEM, S.L. (1977) «On the Utility of Alternative Procedures for Assessing Psychological Androgyny» *Journal of Consulting and Clinical Psychology*. 45, 196-205.

BEM, S.L. ve E. LENNEY (1976) «Sex Typing and the Avoidance of Cross-Sex Behavior» *Journal of Personality and Social Psychology*. 33, 48-54.

BEM, S.L., W. MARTYNA ve C. WATSON (1976) «Sex Typing and Androgyny : Further Explorations of the Expressive Domain» *Journal of Personality and Social Psychology*. 34, 1016-1023.

GRAY, S.W. (1957) «Masculinity-Femininity in Relation to Anxiety and Social Acceptance» *Child Development*. 28.

GÜRBÜZ, E. (1988) *A Measurement of Sex-Trait Stereotypes* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) İstanbul : Boğaziçi Üniversitesi.

HARTLEY, R.E. ve F.P. HARDESTY (1964) «Children's Perception of Sex-Roles in Childhood» *Journal of Genetic Psychology*. 105, 43-51.

KAVUNCU, A.N. (1987) *Bem Cinsiyet Rolü Envanteri'ni Türk Toplumuna Uyarlama Çalışmaları* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Ankara : Hacettepe Üniversitesi.

KELLY, J.A. ve L. WORELL (1976) «Parent Behaviours Related to Masculine, Feminine and Androgynous Sex Role Orientations» *Journal of Consulting and Clinical Psychology*. 44, 843-851.

LAMKE, L.K. (1982) «The Impact of Sex-Role Orientation on Self-esteem in Early Adolescence» *Child Development*. 53, 1530-1535.

POLAT, S. (1986) *Ana-Baba Tutumlarının Çocukların Öğrenilmiş Çaresizlik Düzeyine Etkisi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Ankara : Hacettepe Üniversitesi.

SPENCE, J.T., R. HELMREICH ve J. STAPP (1975) «Ratings of Self and Peers on Sex-Role Attributes and Their Relation to Self-esteem and Conceptions of Masculinity and Femininity» *Journal of Personality and Social Psychology*. 32, 29-39.

SUNAR, D.G. (1982) «Female Stereotypes in the United States and Turkey. An Application of Functional Theory to Perception in Power Relations» *Journal of Cross-Cultural Psychology*. 13, 445-460.